

Utredning angående
möjligheter och
konsekvenser av en digital
distribution av blindskrift

Januari 2015

Sammanfattning

Tjänsten *Portofri försändelse av blindskrift* innebär att bibliotek, godkända organisationer och privatpersoner kan skicka bland annat punktskrift, talböcker och taltidningar portofritt. Tjänsten utförs av PostNord och finansieras av Post- och telestyrelsen (PTS).

Användningen och behovet av tjänsten minskar

Såväl biblioteken som de godkända organisationerna skickar färre försändelser årligen. Det förs ingen statistik över hur många försändelser privatpersoner skickar. De intervjuade privatpersonerna bedömer dock att användning av tjänsten är begränsad mellan privatpersoner. De får framförallt material skickat till sig, men skickar sällan material själva.

Anledningen till att antalet försändelser minskar, är framförallt att låntagare och användare kan tillgodogöra sig talböcker och taltidningar via andra distributionskanaler. Dock bedömer intervjuade organisationer, bibliotek och privatpersoner att det kommer att finnas ett behov av tjänsten under en lång tid framöver och tjänsten är uppskattad bland användarna.

Förbättringar relevanta för tjänsten

Användarna av tjänsten har även uppmärksammat ett antal förbättringsåtgärder. Framförallt handlar det om att förtydliga reglerna för hur tjänsten får användas och vilka målgrupper som får använda tjänsten. Användarna efterfrågar också mer information om tjänsten, möjlighet att spåra försändelser och att försändelser levereras till dörren oavsett om mottagaren är hemma eller inte.

Andra projekt och satsningar påverkar användningen av tjänsten

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) distribuerar sedan 2013 taltidningar via internet. MTM har startat en förstudie för att även digitalisera distributionen av talböcker. Om projektet blir lyckosamt kan det bidra till att användningen av tjänsten *Portofri befordran av blindskrift* minskar betydligt.

Rekommendationer inför framtiden

För att underlätta en övergång till digital distribution bör PTS överväga att samverka med MTM, biblioteken och andra intressenter för att påvisa nyttan med digital distribution, främja användningen av *Legimus* och bistå i framtagandet av en digitaliseringsstrategi för biblioteken. För att förbättra tjänsten bör PTS undersöka möjligheten till spårbarhet av försändelser och att alltid leverera blindskrift till dörren.

Intervjustudien visar att många privatpersoner inte känner till tjänsten och att det finns en osäkerhet om vilka regler som gäller vid användning av tjänsten. PTS bör därför informera om tjänsten och förtydliga reglerna.

Studien är genomförd genom djupintervjuer

Studien har genomförts genom djupintervjuer med bibliotek, organisationer som får skicka blindskrift och personer med synnedbudsättning. Vi har även gjort en genomgång av statistik över skickade blindskriftsförsändelser.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1. Inledning	4
1.1. Bakgrund	4
1.2. Syfte med uppdraget.....	4
1.3. Genomförande av uppdraget.....	4
1.4. Disposition.....	5
1.5. Definitioner	5
2. Tjänsten Portofri befordran av blindskrift	8
2.1. Bakgrund till tjänsten	8
2.2. Målgruppen för tjänsten är personer med läshinder	8
2.3. Tjänsten används främst av bibliotek och organisationer	8
2.4. Kostnader och finansieringsmodell för tjänsten.....	10
3. Användning av tjänsten Portofri befordran av blindskrift	12
3.1. Användning av tjänsten minskar	12
3.2. Intervjuade privatpersoner använder tjänsten i liten utsträckning.....	13
3.3. Biblioteken använder tjänsten i huvudsak till att skicka talböcker	14
3.4. De godkända organisationerna skickar material direkt till privatpersoner och upplever att användning av tjänsten kommer att minska.....	16
4. Önskemål om utveckling av tjänsten	18
4.1. Förtydliga reglerna och målgrupperna för tjänsten.....	18
4.2. Informera om tjänsten	18
4.3. Möjlighet till spårbarhet av vissa försändelser	19
4.4. Leverans till dörren oavsett om mottagaren är hemma eller inte	19
5. Andra projekt och satsningar som påverkar användningen av tjänsten	20
5.1. MTM distribuerar taltidningar via internet.....	20
5.2. MTM startar förstudie för att digitalisera distributionen av talböcker	21
5.3. Regeringen föreslog en ny nationell biblioteksstrategi	21
6. Rekommendationer	22
Bilagor	25

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Post och telestyrelsen (PTS) har i uppdrag av regeringen att säkerställa att viktiga tjänster inom områdena elektronisk kommunikation och post finns tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. PTS upphandlar eller anskaffar tjänster för personer med funktionsnedsättning i de fall marknaden inte tillhandahåller tjänsterna. PTS finansierar även utvecklingsprojekt som tar fram nya lösningar för personer med funktionsnedsättning. Vidare verkar PTS för att generella konsumentprodukter, som kommer ut på marknaden, ska gå att använda av så många som möjligt.

PTS upphandlar tjänsten Portofri befordran av blindskriftsförsändelser. Blindskrift innefattar material framställt med punktskrift, samt ljudupptagningar som talböcker och taltidningar.

Tjänsten riktar sig idag till:

- Personer med läshinder, exempelvis blinda, synskadade och läshandikappade, eller personer som av andra orsaker är oförmögna att läsa en vanlig bok. Tjänsten kan även användas av personer utan läshinder som skickar blindskrift till personer med läshinder
- Bibliotek som lånar ut tal- och punktskriftsböcker
- Godkända organisationer, exempelvis organisationer som producerar blindskrift, funktionshindersorganisationer, myndigheter eller andra organisationer med behov av att skicka blindskriftsförsändelser.

PTS har upphandlat tjänsten av PostNord (f.d. Posten) enligt ramavtal för inrikes brevtjänster.

PTS ser i samband med att tjänsten ska upphandlas på nytt, ett behov av att utvärdera den nuvarande tjänsten, samt utreda möjligheter och konsekvenser av en digital förmedling av blindskrift.

1.2. Syfte med uppdraget

PTS har ett behov av att få en bättre bild av hur tjänsten Portofri befordran av blindskriftsförsändelser används av målgrupperna idag. Huvudsakliga frågeställningar som ska besvaras i rapporten är:

1. Vilka använder tjänsten, i vilken utsträckning och på vilka sätt?
2. Kan PTS ta tjänsten in i den digitala eran, och i så fall hur? Går det att genomföra nu eller ligger det längre fram i tiden?
3. Vilka önskemål har användarna på tjänsten?
4. Vilka möjliga förbättringar är relevanta för tjänsten?

1.3. Genomförande av uppdraget

Uppdraget har genomförts genom studier av statistik över skickade blindskriftsförsändelser, djupintervjuer med bibliotek och organisationer som får skicka blindskrift portofritt samt med privatpersoner med synnedsättning.

Uppdraget har genomförts i flera steg:

1. Arbetet inleddes med en genomgång av befintlig statistik över hur tjänsten Portofri befördran av blindskriftsförsändelser används och vilka kostnader som är förknippade med tjänsten.
2. För att kartlägga användning, framtida behov av tjänsten och möjliga digitala lösningar genomförde Stelacon djupintervjuer med utvalda bibliotek, godkända organisationer och privatpersoner (se bilaga 1). Utifrån befintlig statistik över organisationernas och bibliotekens användning av tjänsten prioriterades vilka som skulle intervjuas. Ett flertal intervjuer och möten genomfördes även med Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) och PostNord. Utifrån statistiken formulerades också hypoteser och frågor som sedan låg till grund för de frågeguider som användes i djupintervjuerna.
3. Som del i projektet genomfördes en intern workshop för att säkerställa att den kunskap som finns internt på PTS togs tillvara. Workshopen gav också möjlighet för diskussion om inriktningen av återstoden av projektet.
4. Avslutningsvis analyserades och sammanställdes den insamlade informationen i en skriftlig rapport. Resultatet presenterades därefter för PTS.

Figur 1 Antal genomförda intervjuer

Bibliotek	Organisationer	Privatpersoner
10 intervjuer	18 intervjuer	15 intervjuer

1.4. Disposition

Kapitel 1 beskriver bakgrund, syfte och genomförande av uppdraget. Kapitel 2 beskriver hur den nuvarande tjänsten fungerar. I kapitel 3 redovisas hur bibliotek, organisationer och privatpersoner använder tjänsten samt vilka behov de olika aktörerna har av tjänsten idag och i framtiden. I kapitel 4 redovisas de önskemål om förbättringar av tjänsten som har framkommit under intervjuerna. Kapitel 5 beskriver andra projekt och satsningar som påverkar tjänsten Portofri befördran av blindskrift. Kapitel 6 innehåller våra rekommendationer för att utveckla tjänsten och främja digitaliseringen.

1.5. Definitioner

Blindskrift

Blindskrift innefattar, enligt PTS definition, material som är framställt med punktskrift eller ljudupptagningar (talböcker och taltidningar) samt hjälpmedel för att framställa blindskrift. Tryckt text tillsammans med punktskrift får endast förekomma i begränsad omfattning, exempelvis en betalningsavi tillsammans med ett följebrev i punktskrift. Text som är tryckt med extra stora bokstäver räknas aldrig som blindskrift.

Punktskrift

Punktskrift (även kallad brailleskrift) används av synskadade och blinda personer. Ett punkttecken består av ett antal – upp till sex stycken – upphöjda punkter inom en cell. Genom att kombinera de upphöjda punkterna på olika sätt kan man bilda 63 olika tecken. Cellen är inte större än att den täcks av en fingertopp. Skriftsystemet finns för de flesta alfabeterna. I de fall en bild ska beskrivas används så kallade taktila bilder eller reliefbilder, där linjer och ytor är upphöjda.

Talbok

En talbok är en inläst bok till hjälp för personer med läshinder. Skillnaden mellan en ljudbok och en talbok är både teknisk och juridisk. En talbok är avsedd för personer med läshinder. Talboken produceras med offentliga medel och i enlighet med 17 § upphovsrättslagen¹. Lagen går i korthet ut på att man inte behöver upphovsrättsinnehavarens tillstånd för att producera den utgivna boken som talbok.

Ljudboken är däremot en kommersiell produkt som följer vanliga upphovsrättsliga regler och kan lånas eller köpas av allmänheten, på samma villkor som tryckta böcker.

Daisy

Daisy är en internationell standard för digitala talböcker. Formatet gör tryckt text tillgänglig på ett användarvänligt sätt för personer med läshinder, exempelvis synnedsättning eller dyslexi. Daisy-formatet går att tillämpa på alla typer av text. I Daisy struktureras ljud, text och bild på ett sätt som gör det möjligt att söka utan kronologi vilket skiljer talböcker i Daisy-format från vanliga ljudböcker. En annan skillnad mellan en talbok i Daisy-format och en ljudbok är att Daisy-formatet är mer komprimerat, dvs. det krävs färre CD-skivor för en Daisy-bok.

Daisy-spelare

En Daisy-spelare är en fristående spelare med funktioner för att läsa och navigera i talboken. Man kan endast lyssna i en spelare, inte läsa text. Det finns flera olika sorters Daisy-spelare, både stationära och bärbara. Vissa spelare fungerar endast med CD-skiva medan andra fungerar för flera media som SD-minneskort², USB-minne eller internet, se figur 2.

Figur 2. Exempel på olika modeller av Daisy-spelare

¹ 17 § upphovsrättslagen reglerar framställning och användning av anpassade medier för personer med funktionshinder som behöver detta för att kunna ta del av verket, det vill säga personer med läshandikapp. Källa: <http://mtm.se/om-oss/uppdrag-och-lagar/upphovsrattslagen/>

² Secure Digital, ett digitalt minne som ofta används till digitalkameror

Egen nedladdning via Legimus

Legimus.se är ett bibliotek där personer med synnedsättning eller annat läshinder kan låna talböcker och taltidningar genom att ladda ner dem till sin dator, läsplatta eller smarta telefon. Bakom webbplatsen står Myndigheten för tillgängliga medier (MTM). Legimus är också namnet på MTM:s app där personer med läshinder kan hämta och läsa talböcker. Enskilda låntagare registrerar sig för Legimus på sitt lokala bibliotek och kan därefter själva ladda ned talböcker och taltidningar. Legimus innehåller över 100 000 olika talböcker och taltidningar.

E-bok

En e-bok är en bok som har överförs till elektroniskt format så att man kan läsa den direkt på dator, surfplatta eller läsplatta.

Målgrupp

Med målgrupp avses personer som är blinda, synskadade samt personer med andra läshinder.

Returpost eller svarspost

Returpost eller svarspost är ett brev där mottagaren betalar portot, det vill säga brevet kan skickas utan frimärke. Mottagaren har slutit ett avtal med postföretaget för att avsändaren utan kostnad ska kunna skicka försändelsen.

När det gäller blindskriftsförsändelser är det istället PTS som har slutit avtal med postföretaget. Mottagaren av försändelsen, dvs. bibliotek eller organisationer, är inte betalare. Talböcker för utlån som skickas per post ska returneras. Returposten är idag utformad så att låntagaren vänder på den adresslapp som blindskriftsförsändelsen kommer med och lägger den i en av Postens brevlådor. Adresslapparna med svarspostinformation trycks upp av biblioteken och organisationerna efter en mall som PostNord tillhandahåller.

2. Tjänsten Portofri befordran av blindskrift

2.1. Bakgrund till tjänsten

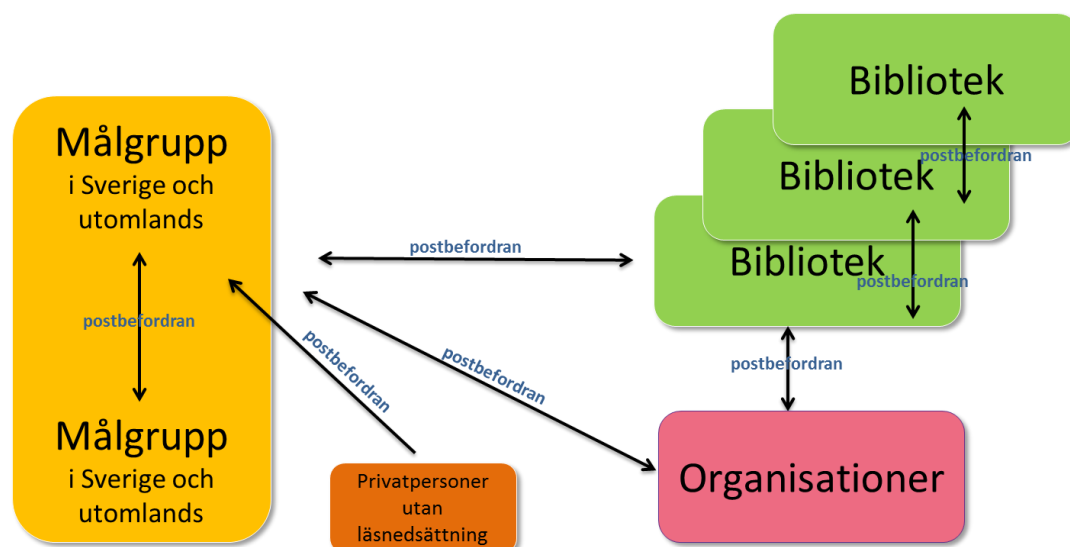
Syftet med tjänsten Portofri befordran av blindskrift är att personer med läshinder, utan portokostnad, ska kunna skicka brev till varandra samt ta del av litteratur och tidningar. Den 1 mars 1994 övertog PTS ansvaret för befordran av blindskriftsförsändelser och har i sedan dess bekostat och upphandlat tjänsten av Posten, nuvarande PostNord. Tjänsten gäller inom Sverige men också till utlandet.

2.2. Målgruppen för tjänsten är personer med läshinder

Målgruppen för tjänsten är personer med läshinder, exempelvis blinda, synskadade och läshandikappade, eller personer som av andra orsaker inte har möjlighet att läsa en vanlig bok. Övriga användare är personer utan läshinder som skickar blindskriftsförsändelser till någon inom målgruppen, men även bibliotek och godkända organisationer.

Personer inom målgruppen får skicka blindskrift portofritt mellan sig och de får returnera försändelser till biblioteken. Bibliotek får skicka försändelser till målgruppen men också mellan sig och till organisationer. Organisationerna får skicka blindskrift direkt till målgruppen samt till biblioteken. Privatpersoner utan läsnedsättning får skicka blindskrift till personer med läshinder, se figur 3.

Figur 3. Flödesschema för tjänsten

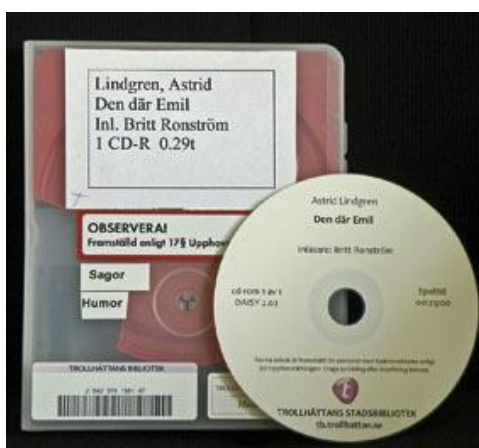
2.3. Tjänsten används främst av bibliotek och organisationer

Talböcker har funnits sedan 1950-talet då böcker spelades in på rullband. 1975 kom kassettboken, och under 1990-talet utvecklades talboken på CD i Daisy-format. På 2010-talet blev talboken nedladdningsbar via Legimus. Taltidningsverksamheten inleddes för 30 år sedan och punktskriftsböcker har kunnat lånas sedan slutet av 1890-talet. Tjänsten Portofri befordran av blindskrift används idag främst för att skicka talböcker, taltidningar och material på punktskrift.

Sveriges samtliga bibliotek, ca 2 200 stycken, kan skicka blindskriftsförsändelser portofritt till sina låntagare som på grund av funktionsnedsättning har behov av böcker eller tidningar i annat format än svartskrift³, exempelvis i form av punktskrift eller inläst i Daisy-format. Biblioteken skickar framförallt talböcker via tjänsten. I nuläget använder biblioteken huvudsakligen tre olika sätt för att förmedla **talböcker**:

- 1) Biblioteket köper in CD-skiva i Daisy-format, se figur 4, som lånas ut till låntagare **via cirkulationslån**, det vill säga talboken ska returneras när lånetiden är slut för att kunna lånas ut igen.
- 2) Biblioteket **laddar ner** böcker via legimus.se och **bränner sedan boken på CD** eller överför till annat fysiskt media (SD-minneskort⁴ eller USB-minne) som sedan lånas ut till låntagaren, se figur 5. Dessa talböcker⁵ ska återlämnas till biblioteket enligt uppgift från MTM.
- 3) Låntagaren, som registrerat sig som **"Egen nedladdare"** på sitt lokala bibliotek **laddar själv ned** talböcker eller läser strömmande via legimus.se och Legimus-appen. All nedladdning av talböcker är lån och låntagaren förbinder sig att radera filen efter sex månader.

Figur 4. Talbok på CD-skiva i Daisy-format

Figur 5. Egenbränd talbok på CD-skiva, minneskort och USB-minne.

Talböcker som skickas med tjänsten Portofri befördran av blindskrift, ska returneras till biblioteket och skickas då med så kallad returpost, även kallad svarspost. Returpost är idag utformad så att låntagaren vänder på den adresslapp som blindskriftsförsändelsen kommer med och lägger försändelsen i en av Postens brevlådor. Större eller tyngre försändelser (paket 2-7 kg eller brev som inte ryms i en vanlig brevlåda) lämnas in på något av Postens ombud.

Distributionen av punktskriftsböcker sker framförallt via MTM, som är listade under godkända organisationer. MTM producerar inte själva punktskriftsboken, utan har statligt upphandlade

³ Vanlig tryckt text.

⁴ Secure Digital, ett digitalt minne som ofta används till digitalkameror

⁵ Det vill säga talböcker på CD eller på annat fysiskt media som tillhör biblioteket

avtal med externa leverantörer. När en bok har blivit färdig sänds den direkt till den låntagare som önskat den.⁶

När det gäller **punktskriftsböcker** tillämpas två olika sätt för att förmedla dessa:

1. Oftast används så kallat "**envägs-lån**". I dessa fall tillverkas böckerna på beställning och skickas till låntagaren i stora kuvert eller kartonger, beroende på hur många volymer de omfattar. Låntagaren behöver inte skicka tillbaka böckerna till biblioteket utan förbinder sig i stället att lämna dem till pappersåtervinning, se figur 6.
2. Punktskriftsböcker tillverkas även inbundna och skickas då som **cirkulationslån** i så kallade punktskriftsväskor som ska returneras, se figur 7.

Figur 6. Punktskriftsböcker för "envägs-lån"

Figur 7. Punktskriftsböcker för cirkulationslån

Även godkända organisationer, idag ca 75 stycken (se bilaga 2), kan skicka blindskrift portofritt. En stor del av de godkända organisationerna är producenter av blindskrift eller funktionshindersorganisationer. För att skicka blindskrift fyller bibliotek och godkända organisationer i en följesedel på PostNords webbplats och lämnar sedan in postförsändelsen hos Postens företagscenter eller får dem upphämtade om biblioteket eller den godkända organisationen har ett sådant avtal med PostNord.

Privatpersoner som har en synnedsättning eller annat läshinder kan också skicka blindskrift portofritt mellan sig, och privatpersoner utan läshinder kan skicka blindskrift till privatpersoner med läshinder. Istället för porto märks kuvertet med "Blindskrift" i högra hörnet.

Blindskrift skickas med övernattbefordran med utdelning nästföljande vardag, så kallat 1:a-klassbrev. Blindskrift delas ut till adressaten och aviseras inte i förväg. Det är bara om adressaten inte är hemma och försändelsen inte ryms i brevlådan som den aviseras för att sedan hämtas hos postombud.

2.4. Kostnader och finansieringsmodell för tjänsten

PTS bekostar tjänsten Portofri befordran av blindskrift. Årskostnaden för tjänsten är för närvarande cirka 13,5 miljoner kronor. Biblioteken skickar flest försändelser och står för två tredjedelar av kostnaderna medan organisationerna står för en knapp tredjedel av kostnaderna. Målgruppen för tjänsten, det vill säga privatpersoner med läshinder använder tjänsten i relativt liten utsträckning, se figur 8.

⁶ <http://mtm.se/tillgangliga-medier/produktion/produktion-av-punktskriftsböcker/>

Enligt det nuvarande avtalet med PostNord baseras kostnaden för de försändelser som bibliotek och organisationer skickar på den volym som skickas. När det gäller privatpersoner baseras kostnaden på en schablon. Schablonen är beräknad på att 13 000 personer i målgruppen skickar sex försändelser per person och år.

Figur 8. Tjänstens användning

3. Användning av tjänsten Portofri befordran av blindskrift

Användningen av tjänsten Portofri befordran av blindskrift minskar. Varje år skickar såväl biblioteken som de godkända organisationerna färre blindskriftsförsändelser. Mellan åren 2010 och 2013 minskade det totala antalet försändelser med 22 procent. Anledningen till att försändelserna från biblioteken minskar, är att låntagare kan tillgodogöra sig talböcker eller taltidningar via andra kanaler. Talböcker kan laddas ner genom Legimus direkt till dator eller mobil enhet. De godkända organisationerna förklarar också den minskade användningen med att det har skett, och även i fortsättningen kommer att ske, en övergång till digital distribution. Det kommer dock att fortsätta finnas ett behov av tjänsten under en lång tid framöver, men behovet kommer att minska kontinuerligt.

Det förs ingen statistik över hur många försändelser privatpersoner skickar. De intervjuade privatpersonerna bedömer dock att användningen av tjänsten är begränsad bland privatpersoner. De får framförallt blindskrift skickat till sig, men skickar sällan blindskrift.

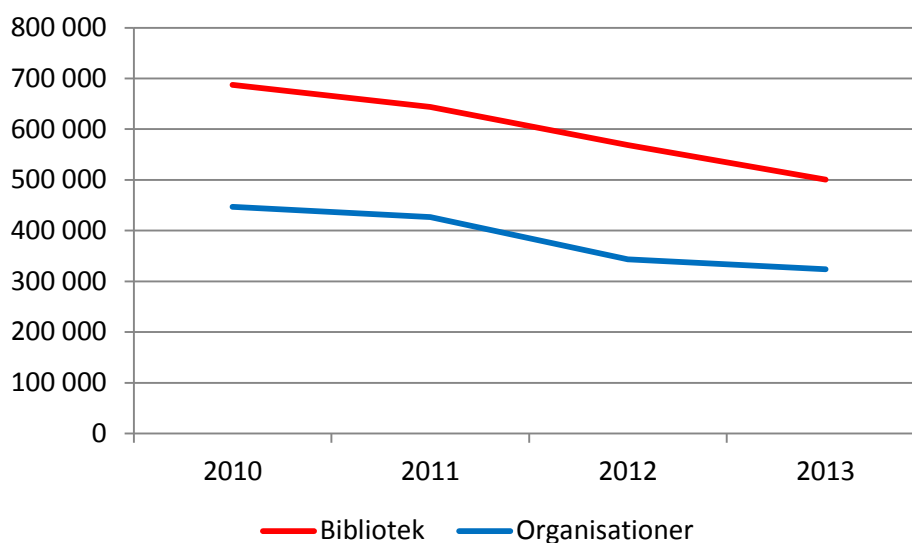
3.1. Användning av tjänsten minskar

Under år 2013 skickade de svenska biblioteken ca 500 000 blindskriftsförsändelser. Merparten av dessa, ca 320 000, var 1:a-klassbrev som skickades inrikes. De övriga 180 000 försändelserna bestod till största delen av svarspost. Runt 6 000 försändelser bestod av blindskrift över 2 kg.

De godkända organisationerna skickade ca 324 000 blindskriftsförsändelser 2013. Av dessa var ca 290 000 1:a-klassbrev som skickades inrikes. De övriga 30 000 försändelserna bestod till största delen av osorterade 1:a klassbrev, dvs. försändelser som lämnas in på Postens företagscenter. Runt 5 500 försändelser bestod av blindskrift över 2 kg.

Antalet försändelser som biblioteken och de godkända organisationerna skickar minskar varje år, se figur 9, vilket även medför att kostnaden för tjänsten minskar. Mellan åren 2010 och 2013 minskade kostnaderna med 32 procent.

Figur 9. Antal försändelser 2010 – 2013

Källa: PostNord

PostNord för statistik över antal försändelser som skickas av bibliotek och godkända organisationer samt kostnaderna för dessa. Det förs däremot ingen statistik över privatpersoner som skickar blindskriftsförsändelser. PTS betalar ett schablonbelopp till PostNord, som baseras på den uppskattade användningen av tjänsten bland privatpersoner. Schablonbeloppet är för tillfället 346 320 kr per år. Schablonen baseras på bedömningen att 13 000 personer skickar 6 försändelser per person årligen, det vill säga 78 000 försändelser totalt per år.

3.2. Intervjuade privatpersoner använder tjänsten i liten utsträckning

I studien har femton privatpersoner intervjuats för att kartlägga i vilken utsträckning de tar emot och skickar blindskrift mellan varandra, vilket behov de har av tjänsten idag och hur de skulle vilja få tillgång till blindskrift i framtiden. De femton intervjuade privatpersonerna är främst mottagare av material som skickas via tjänsten av bibliotek eller organisationer, som exempelvis talböcker, taltidningar och punktskriftsböcker och -tidningar. I de flesta fall måste de skicka tillbaka det lånade materialet. I statistiken bokförs detta som svarspost och inkluderas i organisationernas och bibliotekens statistik i figur 9.

Privatpersoner får även använda tjänsten om de vill skicka blindskrift till privatpersoner som har en synnedsättning eller annat läshinder.

De intervjuade privatpersonerna är positiva till tjänsten Portofri befordran av blindskrift och alla tar emot blindskriftsförsändelser som skickas portofritt. Det är däremot endast ett fåtal av de intervjuade personerna som själva skickar blindskriftsförsändelser (förutom svarspost med talböcker till bibliotek). Det handlar då främst om att vid enstaka tillfällen skicka vykort och brev med punktskrift. Merparten av de intervjuade känner inte till att det är möjligt att skicka brev portofritt till andra privatpersoner med läshinder och tycker att det borde informeras bättre om tjänsten.

Det är framförallt de yngre intervjuade som föredrar att ladda ner talböcker själva genom Legimus eller tillgodogöra sig information digitalt med hjälp av skärmläsare⁷. Flera av de äldre intervjuade föredrar istället talböcker via CD-skiva. Några av dessa använder varken dator, surfplatta eller smart telefon. Vissa av de intervjuade åker gärna till biblioteket och lånar talböcker medan andra vill ha talböckerna hemskickade.

Flera av de intervjuade påpekar vikten av att försändelserna levereras vid dörren. Det kan vara svårt för personer med synnedsättning att hämta stora och skrymmande försändelser, exempelvis kartonger med punktskriftsböcker, hos ett postombud.

De intervjuade är överens om att punktskrift kommer skickas med postbefordran under överskådlig tid. Punktskrift ger personer med synnedsättning ett skriftspråk, och precis som för seende föredrar personer med synnedsättning i vissa fall att läsa en pappersversion av en bok eller en tidning. Det finns dessutom en grupp som inte har tillgång till dator och inte kan läsa punktskrift med punktskriftsdisplay till dator eller surfplatta. En av de intervjuade påpekar också att punktskriftsdisplayer till surfplatta och dator i och för sig finns, men att det är väldigt enkla raddisplayer som gör att man bara kan läsa en liten del i taget, och därmed saknar den översikt man får om man läser på papper. Om tekniken däremot skulle utvecklas så att

⁷ En skärmläsare är ett program som läser av informationen på bildskärmen och som sedan presenterar den som syntetiskt tal, i förstorat format eller i punktskrift.

användaren kan se en hel elektronisk boksida på en gång, kan behovet av punktskrift på papper komma att minska.

3.3. Biblioteken använder tjänsten i huvudsak till att skicka talböcker

Biblioteken använder tjänsten främst för att skicka talböcker i Daisy-format. Majoriteten av bibliotekens blindskriftsförsändelser innehåller CD-skivor. Punktskriftsböcker kan också skickas via tjänsten, men de skickas i liten utsträckning av biblioteken.

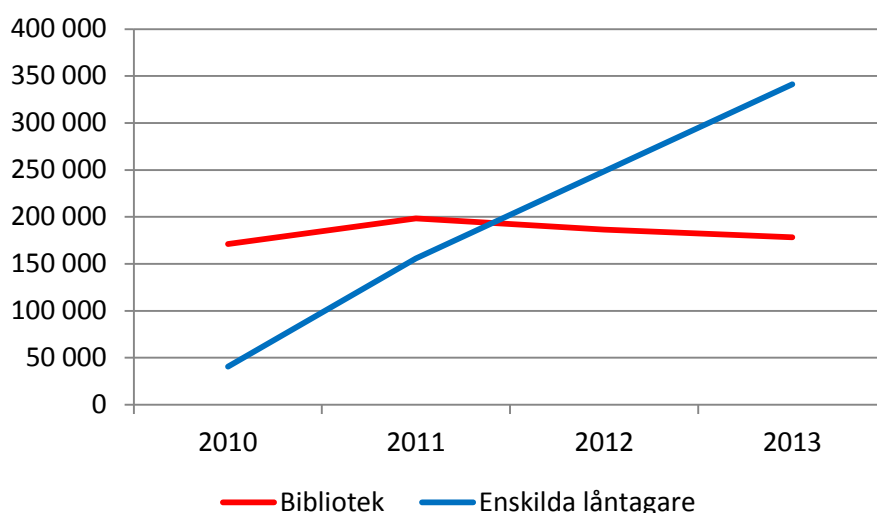
Allt färre talböcker skickas med tjänsten Portofri befordran av blindskrift enligt de intervjuade biblioteken. Anledningen till detta är enligt biblioteken framförallt att användarna själva i större utsträckning laddar ned talböcker genom Legimus, och att det därför lånas ett mindre antal talböcker på CD-skiva. I september 2014 hade Legimus 55 000 registrerade användare. Användarna registrerar sig för Legimus hos sitt lokala bibliotek och får inloggningsuppgifter. Därefter kan de ladda ner böcker hemifrån.

Figur 10. Legimus som app i mobiltelefon

Tabellen nedan visar antal nedladdningar från Legimus som dels är gjorda direkt av användaren, och dels av biblioteken. I det senare fallet bränner biblioteken talboken på CD-skiva eller sparar den på ett SD-minneskort eller USB-minne som sedan skickas till låntagaren.

Figur 11. Antal nedladdningar via Legimus

Källa: MTM

De intervjuade biblioteken uppger att de arbetar aktivt för att främja egen nedladdning av talböcker genom att informera och instruera talbokslåntagare. Biblioteken förutspår att

låntagarna i allt större utsträckning kommer att ladda ner talböcker själva, men att förändringen kommer ske över lång tid då många talbokslåntagare är äldre och inte så teknikvana eller teknikintresserade. Enligt statistik från Stockholms stadsbibliotek är majoriteten av de som själva laddar ner talböcker mellan 25 och 55 år, men det finns även personer i de äldre målgrupperna som laddar ner talböcker.

Några av de intervjuade biblioteken nämner att talboken fått nya användare i och med att nerladdning till smarta telefoner, surfplattor och datorer möjliggjorts. Exempel på nya användare är yngre personer med läs- och skrivsvårigheter. Enligt uppgift från MTM är det betydligt fler användare under 18 år än över 18 år som laddar ner talböcker från Legimus. År 2013 var 12 687 låntagare under 18 år och 9 981 låntagare över 18 år⁸.

Enligt de intervjuade biblioteken kan de låntagare som lånar talböcker delas upp i ett antal typiska användarkategorier:

- **Talbokslåntagare som konsumerar ett stort antal talböcker.** Den här gruppen består ofta av ett fåtal läsare som biblioteken ägnar mycket tid. En stor del av personerna i denna grupp är äldre, ofta med grav synnedsättning som sällan besöker biblioteket. Det är personer som ofta vill ha hjälp med att exempelvis välja ut böcker och spara listor över vad de har läst. Vissa i denna målgrupp har gått över från talbok på CD-skiva till minneskort eller USB-minne som kan lagra fler böcker, men de flesta föredrar CD-skiva. MTM har genomfört tre användarundersökningar inför och under genomförandet av projektet Taltidningen 2.0 (läs mer i kapitel 5) under åren 2008-2013. Undersökningarna visar att användningen av datorer, smarta telefoner och surfplattor är betydligt lägre bland äldre personer (75+ år) som fått en synnedsättning sent i livet än hos övrig befolkning.
- **Talbokslåntagare som lånar få talböcker och sköter sig själva.** I den här gruppen finns personer som lånar både talböcker och ljudböcker och i vissa fall också vanliga böcker. Det kan exempelvis handla om personer med läs- och skrivsvårigheter eller personer med synnedsättning som kan läsa med hjälp av förstoring. I den här målgruppen finns låntagare som själva kommer till biblioteket och lånar talböcker på CD-skiva eller använder egen nedladdning.
- **Tillfälliga talbokslåntagare.** Denna grupp består exempelvis av personer som har genomgått en ögonoperation och som lånar talböcker under sin konvalescenstid.

⁸ Källa: MTM:s årsredovisning 2013

När det gäller hantering av returpost skiljer sig biblioteken åt. Enligt regelverket ska låntagarna lämna tillbaka talböckerna till biblioteken genom att returnera dem via svarspost. I försändelsen bilägger biblioteken ett svarskort med returadress som låntagaren ska vända på innan försändelsen läggs på postlådan. De intervjuade biblioteken har dock tolkat regelverket olika. Vissa av de intervjuade biblioteken informerar sina låntagare om att allt utlånat material ska returneras till biblioteket. Andra bibliotek informerar istället låntagarna om att de inte behöver skicka tillbaka de CD-skivor biblioteken har bränt själva genom nedladdning på legimus.se.

3.4. De godkända organisationerna skickar material direkt till privatpersoner och upplever att användning av tjänsten kommer att minska

För att organisationerna ska bli godkända skickar de en ansökan till PostNord. I ansökan ska organisationerna ange vad som ska skickas och i vilket syfte, ungefärligt antal försändelser per vecka, månad eller år, till vem försändelsen ska skickas, t ex. privatperson, om försändelsen ska skickas i retur samt inlämningsställe. Ansökan bedöms av PostNord för att sedan skickas till ansvarig på PTS för godkännande. Efter godkännande från PTS tar PostNord fram ett kundnummer för organisationen.

De godkända organisationerna (se bilaga 2) består till största delen av:

- Företag eller organisationer som producerar taltidningar, talböcker samt böcker och tidningar på punktskrift
- Funktionshindersorganisationer
- Myndigheter, exempelvis MTM, Högskoleverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten
- Skolor och högskolor
- Tidningar och förlag.

Av ovanstående grupper är det de organisationer som producerar taltidningar, talböcker samt punktskriftsmaterial, som använder tjänsten i störst utsträckning. De får beställningar på läromedel, tidningar, samhällsinformation och böcker med mera. Beställningarna kommer från exempelvis MTM, funktionshindersorganisationer (exempelvis Synskadades riksförbund), kommuner, landsting, tidningar, andra myndigheter och företag. Producenterna framställer sedan talböcker och taltidningar eller trycker punktskriftsmaterial. Materialet skickas oftast direkt till privatpersoner, men även till funktionshindersorganisationer, skolor, högskolor och bibliotek.

De intervjuade organisationerna upplever att behovet av tjänsten har minskat de senaste åren, vilket även bekräftas av statistiken över skickade försändelser från PostNord. Det minskade antalet försändelser beror enligt de intervjuade i huvudsak på att:

- Användningen av talböcker och taltidningar på CD-skiva har minskat. Istället har digitala tjänster, exempelvis egen nedladdning av talböcker, ökat.
- Antalet större försändelser (blindskrift över 2 kg) har minskat. Mellan åren 2010 och 2013 minskade antalet försändelser över 2 kg med 31 procent. Kostnaderna för PTS för blindskrift över 2 kg minskade under samma period med 57 procent. Huvudanledningen till minskningen är enligt de intervjuade en ökning av digital distribution av talböcker och taltidningar. Prenumeranter av taltidningar behöver heller inte längre skicka tillbaka de fysiska taltidningarna, vilket medför att

svarsposten har minskat. Svarsposten är dock redan på låga nivåer, och genererar inga höga kostnader för PTS. Taltidningarna distribueras antingen digitalt eller skickas på CD-skiva. Tidigare skulle taltidningarna returneras på grund av att emballaget återanvändes.

De organisationer, som producerar talböcker och taltidningar och som ingår i studien, är positiva till möjligheten att distribuera dessa digitalt istället för på CD-skiva. Det är resurskrävande att paketera och leverera försändelserna. Andra skäl, som de intervjuade organisationerna anger för att gå över till digital distribution, är att CD-skivorna är kostsamma och att det är miljömässigt bättre att skicka filer digitalt. Flera av de intervjuade arbetar aktivt för att öka den digitala distributionen genom egen nedladdning eller via länk till webbplats.

4. Önskemål om utveckling av tjänsten

Under intervjustudierna har det framkommit ett antal förbättringsområden för tjänsten. Framförallt handlar det om att förtydliga reglerna för användning av tjänsten och vilka målgrupper som är berättigade till tjänsten, informera om tjänsten, införa spårbarhet av vissa blindskriftsförsändelser samt säkerställa att blindskrift alltid levereras till dörren.

4.1. Förtydliga reglerna och målgrupperna för tjänsten

Intervjustudien har visat det råder en viss osäkerhet i vad man får skicka portofritt, och även till vem man får skicka portofritt. Flera av de intervjuade organisationerna och biblioteken anser att regelverket är tydligt, medan andra är osäkra kring vissa regeltolkningar.

”Lite oklara regler men tror att vi gör rätt” Intervjuad organisation

Följande oklarheter har framkommit under intervjuerna:

- Oklarheter kring vilka produkter som får skickas med tjänsten. Några av de intervjuade organisationerna tror att de får skicka exempelvis punktskriftsmaskiner⁹ och reglett¹⁰, men är osäkra. I regelverket står att det är tillåtet att skicka ”hjälpmedel för framställning av blindskrift”.
- Några organisationen har även skickat försändelser som både innehåller dokument på svartskrift¹¹ och dokument på punktskrift. Det kan exempelvis handla om läromedel i punktskrift där lärarinstruktioner i svartskrift är bifogat. Andra organisationer tolkar reglerna som att det inte är tillåtet att skicka några försändelser som innehåller svartskrift via tjänsten.
- Försändelserna kan skickas till ”personer med läshinder, exempelvis blinda, synskadade eller personer som av andra orsaker inte har möjlighet att läsa en vanlig bok”. Några organisationer tolkar detta som att försändelser därmed kan skickas till personer med synnedsättning och personer med läs- och skrivsvårigheter. Bland några av de intervjuade finns en önskan om att detta skulle breddas till att även innefatta personer med rörelsenedsättning, som kan ha svårt att ta sig till ett bibliotek och svårt att hålla i en bok, samt till personer med kognitiva funktionsnedsättningar som vill ha lättlästa böcker eller har enklare att ta till sig talböcker än vanliga böcker.

4.2. Informera om tjänsten

För tillfället använder sig flera av de intervjuade biblioteken och organisationerna av internt framtagna rutiner, och ringer Posten vid frågor. Det kan därför finnas behov av ett officiellt och tydligt dokument i punktform som förklarar hur tjänsten ska användas.

”Informationen om tjänsten har jag fått från våra interna föreskrifter” Intervjuad organisation

⁹ Punktskriftsmaskiner används för att stansa punkter i papper eller plast. En punktskriftsmaskin ser ut och fungerar ungefär som en gammaldags skrivmaskin.

¹⁰ Regletten består av två plattor, den övre med en ruta för varje punktskriftscell, den undre med en grop för varje punkt. Papperet kläms fast mellan plattorna. Med hjälp av ett stålstift med handtag prickar man sedan ner de bokstäver man önskar, punkt för punkt.

¹¹ Vanlig tryckt text.

Tjänsten möjliggör för privatpersoner att skicka blindskrift portofritt till privatpersoner med läshinder. Några av de intervjuade privatpersonerna känner dock inte till att den möjligheten finns.

”Känner inte till att det var möjligt att skicka mellan varandra, det borde informeras bättre.”

Intervjuad privatperson

PostNord har uppmärksammat att det finns talbokslåntagare som lånar talböcker på plats på biblioteket, men som sedan skickar tillbaka talboken med tjänsten Portofri befordran av blindskriftsförsändelser. Därmed finns det tillfällen då låntagare inte använder svarspost utan skickar tillbaka talboken i vanligt kuvert och skriver blindskrift på. Det innebär att PostNord inte får betalt för denna försändelse (den ingår istället i schablonbeloppet). Enligt PTS regelverk är det inte tillåtet för privatpersoner att skicka försändelser till bibliotek såvida det inte är returpost. Här behövs information om regelverket både till bibliotek och till låntagare.

4.3. Möjlighet till spårbarhet av vissa försändelser

Blindskriftsförsändelserna skickas med 1:a-klassbrev, dvs. försändelsen ska vara hos mottagaren dagen efter att de skickats från avsändaren. Det finns ingen möjlighet att spåra blindskriftsförsändelserna. Detta är dock något som efterfrågas av några av de intervjuade organisationerna och biblioteken. Anledningen till detta är att det har förekommit att blindskriftsförsändelser har försvunnit eller kommit fram för sent. Det är framförallt till försändelser med ett högre värde, som exempelvis innehåller stora upplagor, som spårbarhet efterfrågas. Några av de intervjuade organisationerna som skickar större försändelser, exempelvis taltidningar och medlemstidningar upplever att försändelser har försvunnit eller varit försenade.

”Tråkigt att inte paketen är spårbara. Vi har varit med om att hela nummer av vår taltidning har varit på vift runt i landet.” Intervjuad organisation

4.4. Leverans till dörren oavsett om mottagaren är hemma eller inte

Blindskriftsförsändelser ska delas ut till adressaten och det är endast om adressaten inte öppnar eller försändelsen inte ryms i brevlådan som den aviseras för att hämtas hos ombud. Flera av de intervjuade påpekar vikten av att blindskriftsförsändelserna levereras vid dörren. Det kan vara svårt för personer med synnedsättning att hämta stora och skrymmande försändelser, exempelvis kartonger med punktskriftsböcker, hos ett postombud. De kan dessutom ha svårt att läsa vad som står på avin som är på svartskrift. Det finns därför önskemål om att blindskriftsförsändelser ska kunna levereras till dörren, oavsett om mottagaren är hemma eller inte.

5. Andra projekt och satsningar som påverkar användningen av tjänsten

Det pågår projekt och satsningar som kan påverka användningen av tjänsten Portofri befordran av blindskrift. MTM har utvecklat produktion och distribution av taltidningar via internet under de senaste åren. Under 2014 startar MTM en förstudie för att utveckla en ny tjänst, "Talboken kommer", som innebär att bibliotek kan låna ut böcker via internet. "Talboken kommer" ska bygga vidare på den teknik som används för taltidningar. Om projektet lyckas förväntar MTM att kostnaden för talboksdistribution genom tjänsten Portofri befordran av blindskrift minskar betydligt. Enligt MTM:s bedömning skulle projektet på sikt kunna innebära minskade årliga kostnader för PTS blindskriftsförsändelser på 3 – 6 miljoner kronor. En annan satsning, som kan ha en påverkan på PTS blindskriftsförsändelser, är att regeringen i budgetpropositionen har föreslagit att 6 miljoner per år avsätts för en nationell biblioteksstrategi och för att tillgängliggöra e-böcker.

5.1. MTM distribuerar taltidningar via internet

Under 2013 och 2014 har produktionen och distributionen av svenska dagstidningar som ges ut som taltidningar förändrats (projektet Taltidningen 2.0). MTM handlar numera upp en gemensam produktion av taltidningarna, tidigare producerade de enskilda tidningarna själva sin taltidning. Den nya tekniken innebär att tidningarna läses upp med syntetiskt tal och att hela papperstidningen blir tillgänglig. Tidigare lästes tidningarna in av levande röster och det var endast ca 20 % av varje papperstidning som tillgängliggjordes. Produktionen blir genom den samordnade upphandlingen och den nya tekniken både billigare och snabbare.

Prenumeranten kan läsa taltidningen i appen Legimus i smart telefon eller surfplatta. Taltidningen kan också skickas via e-post eller direkt via internet till en speciell Daisy-spelare, se figur 12. MTM lånar ut Daisy-spelare utan kostnad och då ingår även ett internetabonnemang. Daisy-spelaren är ansluten till internet via en 4G-baserad MIFI-router¹² eller via ett inbyggt 4G-modem i spelaren. De som lånar en spelare får ett kostnadsfritt hembesök där en instruktör visar hur man använder Daisy-spelaren för att läsa tidningen. Prenumeranterna betalar endast för tidningsprenumerationen. Idag finns ca 5000 prenumeranter av dagstidningar och de flesta får sin tidning till en sådan Daisy-spelare. Endast ett par procent av prenumeranterna laddar själva ner tidningen till sin mobiltelefon eller surfplatta via appen Legimus.

Figur 12. Daisy-spelare med möjlighet till internetuppkoppling

¹² Portabelt modem med trådlöst nätverk.

5.2. MTM startar förstudie för att digitalisera distributionen av talböcker

MTM har nyligen startat en förstudie, "Talboken kommer", i syfte att utvärdera möjligheten att digitalisera distributionen av talböcker. Grundidén i "Talboken kommer" är att distributionen av böckerna ska ske via internet, direkt från MTMs digitala bibliotek legimus.se till låntagarens konsumtionsutrustning. Tekniken ska även kunna fungera på surfplatta och smart telefon.

De lokala biblioteken ska dock fortsätta att ha en förmedlande och informerande roll och hjälpa sina låntagare med bokurval och annat stöd. Pilottester för att undersöka möjligheterna att använda internetanslutna Daisy-spelare har genomförts. Testerna visar att tjänsten har potential att tas emot väl av både förmedlande bibliotek och av låntagare. Potentiella risker i projektet är brist på kapacitet i mobilnäten och att tillgången till de nya Daisy-spelarna inte är tillräcklig hos alla syncentraler. Talböcker tar tid att ladda ner och användarna av talböcker är betydligt fler än prenumeranter på taltidningar. Genomförandet av projektet beräknas pågå till år 2020. MTMs bedömning är att projektet på sikt kan innebära minskade kostnader för PTS blindskriftsförsändelser motsvarande 3 – 6 miljoner kronor årligen.

5.3. Regeringen föreslog en ny nationell biblioteksstrategi

Regeringen föreslog i budgetpropositionen för år 2015 att en nationell biblioteksstrategi tas fram för att främja samverkan och kvalitetsutveckling inom biblioteksväsendet. Under 2015-2018 avsätts i budgeten 6 miljoner kronor per år för att Kungliga biblioteket ska ta fram en nationell biblioteksstrategi och för att tillgängliggöra e-böcker via den nationella katalogen Libris. Libris är en nationell söktjänst med information om titlar på svenska bibliotek, och Kungliga biblioteket ansvarar för drift och utveckling av tjänsten.

Ett större utbud av e-böcker via en nationell katalog kan bidra till ett minskat antal blindskriftsförsändelser. Det förutsätter i så fall att fler personer väljer att läsa e-böcker med talsyntes istället för att läsa talböcker eller punktskriftsböcker.

6. Rekommendationer

Tjänsten är uppskattad bland användarna, och bedömningen är att det kommer att finnas ett behov av den under flera år framöver. Det sker en övergång till digital distribution, men denna kommer att ta tid. Anledningen till detta är att flera av tjänstens användare är äldre och inte så teknikvana eller teknikintresserade. Samtidigt kommer det troligtvis alltid finnas ett behov av punktskriftsböcker, eftersom många av de intervjuade uppskattar känslan av att hålla i en bok snarare än tillgodogöra sig innehållet digitalt.

För att underlätta en övergång till digital distribution och förbättra tjänsten bör PTS överväga följande:

6.1. Främja digitalisering i samverkan med andra intressenter

Biblioteken skickar allt färre talböcker via tjänsten Portofri befordran av blindskrift, och de förutspår även en fortsatt minskning. Flera av de intervjuade organisationerna välkomnar också en digital distribution och arbetar aktivt för en sådan distribution av kostnads- och effektivitetsskäl.

Behovet av den portofria försändelsen via post kommer finnas kvar under flera år framöver. Men PTS bör aktivt delta i arbetet för att främja digital distribution. Det kan de göra genom att exempelvis:

- I samverkan med MTM och andra intressenter påvisa nyttan med digitala distributionskanaler samt informera om Legimus i samband med information om portofri försändelse av blindskrift.
- Via PTS innovationstävling utlysa tävlingar som syftar till att förenkla användningen av talsyntes eller olika Daisy-format. Innovationstävlingen kan även samverka med MTM:s projekt "Talboken kommer" och dess utveckling.
- Bistå i framtagandet av en digitaliseringsstrategi för biblioteken. Såväl MTM som läns- och regionbiblioteken har uttryckt en vilja att ha med PTS som en samverkanspartner i framtaganden av en digitaliseringsstrategi. Förutsättningarna för biblioteken att påverka låntagare att gå över till digitala distributionskanaler är olika. Det beror på bland annat hur långt biblioteken har kommit i sin digitalisering, utbildning av personal och biblioteksledningens¹³ inställning till att arbeta mer med digitala distributionskanaler.

Behovet av tjänsten har förändrats, och kommer att förändras över tid, i takt med den tekniska utvecklingen, se figur 13. "Talboken kommer" och egen nedladdning via Legimus kommer medföra att behovet av att skicka CD-skivor och minneskort kommer att minska ytterligare i framtiden.

¹³ I en kommun kan det handla om de specifika bibliotekens, förvaltningschefers/kommunchefers eller den politiska ledningens inställning.

Figur 13. Behov av tjänsten då, nu och i framtiden

	Då	Nu	Prognos
Tjänsten	<ul style="list-style-type: none"> • Punktskriftsböcker • Kassetband • CD-skivor 	<ul style="list-style-type: none"> • Punktskriftsböcker • CD-skivor • Minneskort/USB 	<ul style="list-style-type: none"> • Punktskriftsböcker - fortsatt behov • CD-skivor, Minneskort/USB - minskande behov
		<ul style="list-style-type: none"> • Egen nedladdning 	<ul style="list-style-type: none"> • Egen nedladdning • Talboken kommer

6.2. Överväg registrering av privatpersoner alternativt exkludera användning mellan privatpersoner

Det är svårt att få en övergripande bild av hur många blindskriftsförsändelser som skickas mellan privatpersoner. Det finns i dagsläget ingen statistik över användningen mellan privatpersoner. Bland de intervjuade är det få privatpersoner inom målgruppen som använder tjänsten för att skicka försändelser till andra privatpersoner inom målgruppen. PTS betalar ett schablonbelopp till Posten för privatpersonernas blindskriftsförsändelser. För att få statistik över hur stor användningen är bör PTS överväga att privatpersoner som vill använda tjänsten ska registrera sig i ett icke-sökbart register. De kan då få portoetiketter eller ett mobilt porto som de sedan kan utnyttja för tjänsten. Därigenom kommer det vara möjligt att inhämta statistik över hur stor användningen av tjänsten är bland privatpersoner. Ett alternativ är att helt ta bort tjänsten för användning mellan privatpersoner då det sannolikt inte är så många som utnyttjar den.

6.3. Ställ krav på att blindskrift alltid ska levereras till dörren

För att undvika att blindskriftsförsändelser måste hämtas hos postombud bör PTS i kommande upphandling av tjänsten Portofri befordran av blindskrift ställa krav på att blindskrift alltid ska levereras till dörren.

6.4. Överväg spårbarhet av vissa försändelser

Några av de intervjuade organisationerna efterlyser spårbarhet av framförallt större och mer kostsamma försändelser. I samband med upphandlingen bör PTS även överväga att införa spårbarhet av vissa försändelser.

6.5. Förtydliga regler och informera om tjänsten

De intervjuade organisationerna och biblioteken är positiva till tjänstens regler. Men det finns en viss osäkerhet bland några av de intervjuade kring vad och till vilka målgrupper försändelserna kan skickas portofritt. Följande bör förtydligas i regelverket:

- Definiera vad "hjälpmedel för att framställa blindskrift" innebär. Reglerna kan tolkas som att det även är tillåtet att skicka Daisy-spelare. Detta gör dock inte

organisationerna idag. PTS bör definiera vilka hjälpmedel som avses eller ta bort möjligheten att skicka hjälpmedel för att framställa blindskrift.

- Förtydliga om det är tillåtet att skicka blindskrift som även innehåller svartskrift. Idag skickar några intervjuade organisationer svartskrift i form av instruktioner som tillhör blindskriften, avsedd för personer utan läshinder. Stelacon föreslår att det ska vara tillåtet att skicka svartskrift med punktskrift, om det exempelvis handlar om lärarinstruktioner till undervisningsmaterial i blindskrift.
- Definiera innebörden av personer med "lässvårigheter samt personer som av andra orsaker är oförmögna att läsa en vanlig bok". Några av de intervjuade aktörerna anser att begreppet bör innefatta inkluderar till exempel personer med rörelsenedsättning eller personer med andra kognitiva funktionsnedsättningar. PTS bör överväga vilka målgrupper som ska ha möjlighet att få material hemskickat. Bör det istället vara personer som inte kan tillgodogöra sig innehållet i vanlig bok *och* har en funktionsnedsättning som innebär att de kan ha svårt att ta sig till ett bibliotek. Vad skulle i så fall bli konsekvenserna av en sådan snävare definition?
- Förtydliga att returpost/svarspost måste användas om en låntagare ska skicka tillbaka en lånad talbok till ett bibliotek.

När reglerna har blivit tydligare definierade bör bibliotek och organisationer informeras, exempelvis genom att målgruppsanpassat informationsmaterial om tjänsten skickas ut. Flera av de intervjuade har inte tagit del av någon officiell information om regelverk eller rutiner för tjänsten. Istället används ofta interna dokument och instruktioner som har gått i arv från tidigare kollegor. Ibland kontaktar de Posten för att få information och instruktioner. PTS bör säkerställa att all information som går ut om tjänsten är enhetlig och att alla involverade aktörer sprider samma information.

Flera av de intervjuade privatpersonerna känner inte till att det är möjligt att skicka blindskrift portofritt mellan privatpersoner inom målgruppen. Om PTS fortfarande ska erbjuda tjänsten för privatpersoner bör information om tjänsten nå ut till de potentiella användarna. Informationen skulle kunna distribueras exempelvis genom funktionshindersorganisationer eller landsting.

Ett officiellt och tydligt dokument i punktform som förklarar hur tjänsten ska användas tas förslagsvis fram i samarbete med bland annat MTM.

6.6. Undersök möjligheten att undanta egenbrända CD-skivor från kravet på retur

Biblioteken hanterar svarspost på olika sätt. Några intervjuade bibliotek tar inte tillbaka de talböcker i Daisy-format de bränner själva på CD-skivor. Andra intervjuade bibliotek vill att allt ska skickas tillbaka via svarspost. Enligt MTM är även de egenbrända CD-skivorna att betrakta som ett lån. Därmed ska de skickas tillbaka till biblioteken. Detta är snarare en fråga om upphovsrätt och har inget med PTS regler för tjänsten att göra. Men det kan ändå vara viktigt att få klarhet i frågan eftersom det har en påverkan på användningen av Portofri befordran av blindskrift. PTS bör samverka med MTM i den här frågan.

Bilagor

Bilaga 1 Intervjuade bibliotek, organisationer och privatpersoner

Intervjuade bibliotek

Intervjuade bibliotek	
Regionbiblioteket i Stockholm	Göteborgs stadsbibliotek
Stockholms Stadsbibliotek	Linnéuniversitetets bibliotek
Länsbiblioteket Västernorrland	Gällivare Bokbuss
Länsbiblioteket Östergötland	Medborgarplatsens Bibliotek
Nacka Bibliotek	Kungliga Biblioteket

Intervjuade organisationer

Intervjuade organisationer	
Synskadades Riksförbund	SVD
Svenskfinska synskadadeförbundet	Voice Professional
Specialpedagogiska skolmyndigheten	EMB-konsult
MTM - talböcker	Skånes Taltidning
MTM - taltidningar	Inläsningstjänst
MTM - Tal boken kommer-projektet	Punkt Design
Polar Print	Iris media
Tundell & Salmson	Iris Hjälpmedel

Intervjuade privatpersoner

Kön	Ålder	Nedsättning	Kommunikation	Tillgång till böcker och tidningar
Man	24 år	Blind	Dator, smart telefon, surfplatta	Laddar ner från Legimus, taltidningar på internet, punktskrift
Kvinna	27 år	Grav synnedsättning	Dator, telefon	Daisy-spelare med CD, punktskrift
Kvinna	62 år	Synnedsättning sedan födseln	Telefon	Läsplatta, Daisy-spelare med CD och minneskort, punktskrift
Man	67 år	Synnedsättning sedan han var 50 år	Telefon	Daisy-spelare med CD
Kvinna	73 år	Gravt synskadad sedan hon var 12 år	Telefon	Daisy-spelare med minneskort, punktskrift
Man	38 år	Blind sedan han var 25 år	Smart telefon	Daisy-spelare med CD
Man	24 år	Blind sedan han var 5 år	Dator, telefon	Laddar ner från Legimus, Daisy-spelare med CD och ljudböcker, punktskrift
Kvinna	38 år	Synnedsättning sedan födseln	Dator, smart telefon	Laddar ner från Legimus, Daisy-spelare med CD och ljudböcker, punktskrift
Kvinna	31 år	Synnedsättning sedan födseln	Dator, smart telefon	Laddar ner från Legimus, punktskrift
Kvinna	54 år	Grav synnedsättning tidigt i livet	Dator, telefon	Daisy-spelare med CD och internet, punktskrift
Man	65 år	Blind med åren	Dator, telefon	Daisy-spelare med CD, minneskort och internet, punktskrift
Kvinna	80 år	Synnedsättning sedan hon var 75 år	Telefon	Daisy-spelare med CD, förstoring
Man	17 år	Synnedsättning sedan födseln	Dator, smart telefon	Laddar ner från Legimus, Daisy-spelare med CD, tidningar på internet, förstoring
Kvinna	26 år	Synnedsättning	Dator, smart telefon	Laddar ner från Legimus
Kvinna	50 år	Synnedsättning	Dator, smart telefon	Laddar ner från Legimus, ljudböcker

Bilaga 2 Godkända organisationer

Godkända organisationer		
Just nu	Landstinget i Kalmar Län	Rox-reportage
Iris Hjälpmedel AB	Syncentralen Högsbo Sjukhus (tidigare Sahlgrenska)	Haninge Tal & Speaker Service
Iris Media AB	A-Media	Tidnings- och Tryckeriföreningen Blekinge upa, Blekinge Posten
Urban Audio	Svenska Dagbladet	Filadelfia kyrkan Sthlm, Mission för synskadade
Firma Per Lagergren	Smålandsposten	Föreningen Sveriges Dövblinda
Riksföreningen Aktiva Synskadade	BTJ Sverige	SRF
FSDB Stockholms och Gotlands Län	Ölandsbladet	Riksorganisationen Unga Synskadade
My Right - Empowers People With Disabilities	Tidnings AB Nya Dagen	Idrotts & Kulturföreningen Synliga
Synskadades Riksförbund i Uppsala Län	Talinspelningar S & S AB	SRF Synskadades Riksförbund Uppsala- Knivsta
Synskadades Förening i Växjö Kommun	KASSETTINFORMATION L PEHRSSON	Unga Synskadade Småland Blekingedistriktet
Lmls Helsingborg Höganäs Avdelning	EMB-Konsult AB	Handikappsrelsens Idé & Kunskapscentrum
Srf- Älvsborgs Synskadades Riksförbund	Polar Print	SRF Karlskrona
SRF Örebro	Berit och Hans Bergström Konsulter AB	SRF Ronneby
SRF Västmanland	Inläsnningstjänst Utbildning och Media i Stockholm AB	SRF Blekinge
Föreningen Sveriges Dövblinda Nord "FSDB Nord"	Iris Hadar	SRF Karlshamn
Mange Media HB	LäroMedia Bokhandel Örebro AB	Karmeliternas förlag
Myndigheten för tillgängliga medier, MTM	Voice Professional	SRF Skåne
TPB	AV Media Jämtlands Län AB	Unga Synskadade Göteborg
TPB Depåbibliotek Umeå	Arbetaren Tidnings AB	Göteborgs Integrations Center
Högskoleverket	Acapela Group Sweden AB	Sverigefinska Synskadeförbundet
Specialpedagogiska Skolmyndigheten, Läromedel	Världen idag AB	Unga Synskadade Väst
Ekeskolan Örebro	Darub Radiotidningar AB	SRF distrikt Värmland
Trollhättans Stad	Tundell och Salmson AB	SRF Västerbotten
Västmanlands Kommuner och Landsting	A2D	Gramma Korrektur AB

